

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และภูมิลำเนา การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และตอนที่ ๒ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำนวน ๔๖๔,๙๐๑ คน ซึ่งเป็นรายงานการประชุมประจำเดือนของอำเภอเมืองนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๔ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเนะ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน ๔ ข้อ และแบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน ๓๐ ข้อ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองเป็นบางส่วนและขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่อำเภอเมืองนครราชสีมา และส่วนราชการในอำเภอเมืองนครราชสีมา ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลบางส่วน และได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๓๐๐ ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่และคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ส่วนการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนในอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และภูมิลำเนา และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ใช้การทดสอบค่าที (t-test)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากผลการศึกษา พบว่า กรรมในพระพุทธศาสนา แปลว่า "การกระทำ" ได้แก่ กระทำทางกาย เรียก กายกรรม ทางวาจา เรียก วาจากรรม และทางใจ เรียก มโนกรรม ซึ่งกรรมสามารถแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม หรือ บุญกรรม (๒) กรรมชั่ว

เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บาปกรรม และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติ ข้อหนึ่งที่ว่าด้วยการกระทำ และผลแห่งการกระทำซึ่งการกระทำ และผลแห่งการกระทำนั้น ย่อมสมเหตุสมผลกัน เช่น ทำดี ย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น กรรมใดใครก่อ ตนเองเท่านั้นที่จะได้รับผลของสิ่งที่กระทำ กรรมในปัจจุบันเป็นผลมาจากการกระทำในอดีต และกรรมที่ก่อไว้ในปัจจุบันเป็นเหตุที่จะส่งผลสืบเนื่องต่อไปยังอนาคต กรรมดี-กรรมชั่ว ลบล้างซึ่งกันและกันไม่ได้ ถึงแม้ว่าการทำกรรมดีจะลบล้างกรรมชั่วเก่าที่มีอยู่เดิมไม่ได้ แต่มีส่วนช่วยให้ผลจากกรรมชั่วที่มีอยู่เดิมผ่อนลง คือ การผ่อนหนักให้เป็นเบา และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้ผ่านการกรั่นกรองแล้วจากปัญญา ในพระพุทธศาสนาแบ่งศรัทธาออกเป็น ๔ อย่าง คือ (๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือเชื่อว่า กรรมดีมีจริง กรรมชั่วมีจริง (๒) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่า ใครทำดีต้องได้ดี ใครทำชั่วต้องได้ชั่ว ไม่แปรผัน ไม่สงสัยในเรื่องผลของกรรม (๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน คือเชื่อว่า กรรมนี้ทั้งดีและชั่ว ใครทำใครได้ ใครไม่ทำก็ไม่ได้ ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน และ(๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า คือพุทธศาสนิกชนที่ดีทุกคนย่อมเชื่อว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง พระธรรมเป็นของประเสริฐจริง ไม่ใช่เป็นของที่ใครแต่งหรือใครเขียนขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้ ฉะนั้น พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงนั้น ต้องเชื่อหลักธรรมที่มีเหตุผล ๔ ประการเท่านั้น คือ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๕.๑.๒ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง

นครราชสีมา

๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = .38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกัมมสัทธา คือ การเชื่อกรรม ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .45) ด้านวิปากสัทธา คือ เชื่อผลของกรรม เชื่อวิปากกรรม ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .45) และ ด้านกัมมัสสกตาสัทธา คือ การเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = .54) ตามลำดับ

๒) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ด้านกัมมสัทธา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อที่ ๖ ท่านเชื่อว่าคนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = .78) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑ ท่านเชื่อว่าการกรรมเป็น

การกระทำที่มีความตั้งใจเป็นพื้นฐาน ($\bar{X} = ๔.๓๒$, S.D. = .๗๖) ข้อที่ ๒ กรรมดี คนดีทำได้ง่าย กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก ($\bar{X} = ๔.๒๔$, S.D. = .๗๘) และข้อที่ ๑๐ กฎแห่งกรรมจะบันทึกการกระทำของบุคคลแต่ละบุคคล ($\bar{X} = ๔.๒๑$, S.D. = ๑.๑๐) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือข้อที่ ๕ ท่านเชื่อว่าการกรรมเป็นกฎสำเร็จรูปตายตัวอะไรแทรกแซงไม่ได้ ($\bar{X} = ๓.๘๔$, S.D. = .๘๓) ข้อที่ ๔ การกระทำไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นกรรมเสมอไป ($\bar{X} = ๓.๘๑$, S.D. = .๘๕) และข้อที่ ๓ การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมจะต้องประกอบด้วยเจตนา ($\bar{X} = ๓.๗๓$, S.D. = .๘๖)

๓) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ด้านวิพากษ์วิเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = .๔๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน ๙ ข้อ และระดับปานกลาง จำนวน ๑ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อที่ ๒ บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตามเขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น ($\bar{X} = ๔.๕๐$, S.D. = .๖๔) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑ บุคคลกระทำความกรรมแล้ว ย่อมเดือดร้อนใจในภายหลังร้องไห้หน้าตานองหน้า เสวยผลกรรมอยู่ กรรมนั้นเชื่อว่าเป็นกรรมไม่ดี ($\bar{X} = ๔.๔๓$, S.D. = .๗๐) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ ๔ ท่านไม่เชื่อว่า กรรมที่ได้ทำไว้ เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ ($\bar{X} = ๓.๘๒$, S.D. = ๑.๐๓) และข้อที่ ๑๐ ท่านไม่เชื่อว่าเคยทำกรรมไว้กับผู้อื่นก็ต้องตามไปชดใช้กรรมกับผู้นั้นเสมอ ($\bar{X} = ๓.๑๒$, S.D. = ๑.๔๑)

๔) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา ด้านกัมมัสสกตาวิทยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = .๔๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๑ ข้อ ระดับมาก จำนวน ๗ ข้อ และระดับปานกลาง จำนวน ๒ ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อที่ ๑ มนุษย์เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่สามารถเลือกทำความดีความชั่วได้ ($\bar{X} = ๔.๘๑$, S.D. = .๕๒) รองลงมา คือ ข้อที่ ๓ ทุกคนที่เกิดมาเป็นผลมาจากกรรม คือ การกระทำ ($\bar{X} = ๔.๒๓$, S.D. = .๘๐) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อที่ ๑๐ ท่านไม่เชื่อว่า สัตว์โลกล้วนมีกรรมเป็นกำเนิด ($\bar{X} = ๓.๐๙$, S.D. = ๑.๕๓) และข้อที่ ๙ ท่านไม่เชื่อว่า สัตว์โลกล้วนมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ($\bar{X} = ๓.๐๖$, S.D. = ๑.๓๔)

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ

๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม และรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๒) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง นครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม และรายข้อทุกข้อไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๓) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านวิปากัสถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง นครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อที่ ๘ ท่านเชื่อว่าคนและสัตว์ต่างถูกอำนาจกรรมทำให้เป็นไป โดยเพศหญิงมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าเพศชายส่วนข้อที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๔) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสสกตาสถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม และรายข้อทุกข้อไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๕.๑.๔ การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชน อำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามอายุ

๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านกัมมัสถา โดยพุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าอายุ ๒๕ ปีขึ้นไป ส่วนด้านที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๒) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง นครราชสีมา จำแนกตาม โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ จำนวน ๔ ข้อ คือ ข้อที่ ๑ ท่านเชื่อว่าการกรรมเป็นการกระทำที่มีความตั้งใจเป็นพื้นฐาน ข้อที่ ๒ กรรมดี คนดีทำได้ง่าย กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก ข้อที่ ๕ ท่านเชื่อว่าการกรรมเป็นกฎสำเร็จรูปตายตัว อะไรแทรกแซงไม่ได้ และข้อที่ ๗ ท่านไม่เชื่อว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดี มีถมไป โดยพุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปีมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าอายุ ๒๕ ปี ขึ้นไปส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๓) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านวิปากัสถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง นครราชสีมา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อที่ ๔ ท่านไม่เชื่อว่า กรรมที่ได้ทำไว้เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงแก้ไข

ได้ โดยพุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าอายุ ๒๕ ปี ขึ้นไป ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๔) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสสกตาสัตถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อ ๕ สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่านแขวนอยู่บนเงื่อนไชของกรรม โดยพุทธศาสนิกชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าอายุ ๒๕ ปี ขึ้นไป ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๕.๑.๕ การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา

๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านกัมมัสสกตาสัตถา ส่วนด้านที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ โดยพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาดำกว่าหรือเท่ากับประถมศึกษามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา

๒) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสัตถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อที่ ๙ กฎแห่งกรรม คือ กฎความจริงตามธรรมชาติอันเป็นกฎแห่งเหตุและผล โดยพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาดำกว่าประถมศึกษามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๓) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านวิปากสัตถาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อที่ ๑๐ ท่านไม่เชื่อว่าเคยทำกรรมไว้กับผู้ใดก็ต้องตามไปชดใช้กรรมกับผู้นั้นเสมอ โดยพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาดำกว่าประถมศึกษามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๔) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสสกตาสัทธาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๓ ข้อ คือ ข้อ ๒ ท่านไม่เชื่อว่า มนุษย์ผู้ที่ยังมีความต้องการ เมื่อได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ต้องไปเสวยผลแห่งกรรมทั้งดีและชั่วที่ท่านได้ทำไว้ ข้อที่ ๕ สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่านแขวนอยู่บนเงื่อนไขของกรรม และข้อที่ ๖ กรรมคอยติดตามให้การสนับสนุนทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่น้องเผ่าพันธุ์ โดยพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษามากกว่าประถมศึกษามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๕.๑.๖ การเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามภูมิลำเนา

๑) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามภูมิลำเนา โดยภาพรวม และรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๒) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมสัทธาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามภูมิลำเนา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๔ ข้อ คือ ข้อที่ ๑ ท่านเชื่อว่ากรรมเป็นการกระทำที่มีความตั้งใจเป็นพื้นฐาน ข้อที่ ๒ กรรมดี คนดีทำได้ง่าย กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก ข้อที่ ๓ การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมจะต้องประกอบด้วยเจตนา และข้อที่ ๑๐ กฎแห่งกรรมจะบันทึกการกระทำของบุคคลแต่ละบุคคล โดยพุทธศาสนิกชนที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเมืองนครราชสีมามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยสูงกว่าอยู่ในเขตเมืองนครราชสีมา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๓) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านวิปากสัทธาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมาจำแนกตามภูมิลำเนา โดยรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๔ ข้อ คือ ข้อที่ ๑ บุคคลกระทำความผิดแล้ว ย่อมเดือดร้อนใจในภายหลัง ร้องไห้ให้น้ำตานองหน้า เสวยผลกรรมอยู่กรรมนั้นชั่วนิรันดร์ ข้อที่ ๒ บุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น ข้อที่ ๖ กรรมทำให้เกิดผลในด้านการสร้างเสริมนิสัยการแสดงออก และข้อที่ ๑๐ ท่านไม่เชื่อว่าเคยทำกรรมไว้กับผู้อื่นก็ต้องตามไปชดใช้กรรมกับผู้นั้นเสมอ โดยพุทธศาสนิกชนที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเมืองนครราชสีมามีความเชื่อเรื่องกฎแห่ง

กรรมเฉลี่ยสูงกว่าอยู่ในเขตเมืองนครราชสีมา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๔) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกัมมัสสกตาสัทธาของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามภูมิลำเนา โดยรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๒ ข้อ คือ ข้อที่ ๑ มนุษย์เราเลือกเกิดไม่ได้แต่สามารถเลือกทำความดีความชั่วได้ และข้อที่ ๗ สัตว์โลกล้วนมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย โดยพุทธศาสนิกชนที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเมืองนครราชสีมามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเฉลี่ยต่ำกว่าอยู่ในเขตเมืองนครราชสีมา ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา

ผลการศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทของพุทธศาสนิกชน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านกัมมัสสัทธา ด้านวิปากสัทธา และด้านกัมมัสสกตาสัทธาตามลำดับ ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสรณ์สิริ ปชฺชลิต (โททอง)^๖ ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีระดับทัศนคติต่อเรื่องกรรมทุกด้านและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก คือด้านกัมมัสสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เชื่อว่า สติที่เข้มแข็งตั้งมั่นสามารถชนะความคิดที่จะก่อกรรมไม่ดีได้ และว่ากฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎแห่งเหตุ และผล ด้านวิปากสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่าบุคคลทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาต้องรับผลแห่งกรรมนั้น และไม่เชื่อว่าคนที่มีผิวพรรณผ่องใส เพราะผลแห่งกรรมดี ด้านกัมมัสสกตาสัทธา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่า มนุษย์เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่สามารถเลือกทำความดี ความชั่วได้ และสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนในปัจจุบัน เกิดจากกรรม คือ การกระทำที่ผ่านมา และ

^๖ พระสรณ์สิริ ปชฺชลิต (โททอง), “ ทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

ด้านทศาคตโพธิสัตถา อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเชื่อว่า พระพุทธองค์บรรลุธรรมเกิดขึ้นมาด้วยความเพียรของพระองค์เองและแสดงธรรมโดยให้ผู้ฟังมีอิสรภาพในการใช้ปัญญา ยังใกล้เคียงกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลสุทธิคุณ (สมชาย พึ่งสันเทียะ)^๒ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่นับถือพระพุทธศาสนา นั้น จะต้องมีความศรัทธา คือ ความเชื่อในเรื่องกรรม เชื่อเรื่องของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในเรื่องของวิบากแห่งกรรมอย่างแท้จริงซึ่งเป็นความเชื่อขั้นพื้นฐานของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ความสำคัญในหน้าที่ของศรัทธา คือ ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีหน้าที่ ๒ ประการ คือ ทำหน้าที่ทำลายอสังขิยะ คือทำลายความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ความไม่เชื่อ ความไม่ศรัทธา ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่ศรัทธาปลงใจเชื่อ หากคุณสมบัติของบุคคลเรียกว่า อสังขิยะ หมายถึงบุคคลผู้ไม่มีศรัทธา ผู้ไม่มีความเชื่อ อสังขิยะนี้จัดเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งที่เป็นเครื่องปิดทางปัญญา ทำตนเองไม่สามารถได้รับรู้เรื่องใหม่จากทำตนเคยรู้ศรัทธาเป็นเครื่องกำจัดอสังขิยะได้ ตามพระพุทธพจน์ว่า ความเชื่อเป็นทางดับสนิทของบุคคลผู้ไม่มีศรัทธา เมื่อความเชื่อเกิดขึ้นความไม่เชื่อก็ดับสนิทหายไป การกำจัดความไม่เชื่อให้ดับหายไป จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของศรัทธา เพราะคนที่ไม่มีความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่นเรื่องการทำบุญ คนที่เชื่อก็จะชอบทำบุญ คนที่ไม่มีความเชื่อก็จะไม่ทำบุญ และ ยังใกล้เคียงกับงานวิจัยของพระมหาสมชัย สิริวิฑูโน (ศรีนอก)^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย ผลการวิจัยพบว่า คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากมีความเชื่อเรื่องกรรมเก่ากรรมใหม่ โดยมีความเชื่อว่า เป็นเพราะกรรมเป็นตัวผลักดัน จึงทำให้มีชีวิตในชาตินี้มีความแตกต่างกัน และมีไม่น้อยที่พยายามยกเอาเรื่องกรรมเวร ไปสอดคล้องกับเรื่องของความรัก และยังนำไปตัดสินเรื่องของความจน รวย โดยเชื่อว่าคนที่ร่ำรวยในชาตินี้เป็นเพราะกรรมดีที่สร้างไว้ในชาติปางก่อน แม้กระทั่งการพลัดพรากจากกัน ก็ยังมีความเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเวร การที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมาส่วนมากมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่ในระดับมาก พุทธศาสนิกชนทุกคนมีกรรมเป็นของตน กรรมนั้นย่อมเป็นของตน โดยเฉพาะ และตนเองจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น จะโอนให้ผู้อื่นไม่ได้ เช่น ผู้ที่ทำความชั่วอย่างหนึ่ง ผู้นั้นจะต้องรับผลของกรรมชั่วนั้น จะลบล้างหรือโอนไปให้ผู้อื่นไม่ได้ แม้ผู้นั้นจะยินดีรับ

^๒ พระครูไพศาลสุทธิคุณ (สมชาย พึ่งสันเทียะ), “การศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาต่อสถาบันพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

^๓ พระมหาสมชัย สิริวิฑูโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗)

โอนกรรมชั่วของตนก็ตาม กรรมดีก็เช่นเดียวกัน ผู้ใดทำกรรมดี กรรมดีย่อมเป็นของผู้ทำ โดยเฉพาะ จะจ้างหรือวานให้ทำแทนกันหาได้ไม่ เช่นเราจะเอาเงินจ้างผู้อื่นให้ประกอบกรรมดี แล้วขอให้โอนกรรมดีที่ผู้นั้นทำมาให้แก่ตนย่อมไม่ได้ หากตนเองต้องการกรรมดีเป็นของตนเองก็ต้องประกอบกรรมดีเอง เหมือนกับการรับประทานอาหาร ผู้รับประทานผู้นั้นก็เป็นผู้อิ่ม และในเรื่องการกระทำความผิดที่เห็นผลในปัจจุบัน และในอนาคตที่ว่า คนทำดีต้องไปสวรรค์ หรือคนทำชั่วต้องตกนรก กรรมใหม่ล่าสุดขณะที่ใกล้จะดับ จิตไปยึดเหนี่ยวสิ่งใดไว้ ก็ย่อมไปเกิดในที่นั้นก่อน คนสมัยก่อนจึงนิยมให้คนเจ็บใกล้จะตายระลึกถึงพระ และให้ทำบุญก่อนจะตาย แต่อย่างไรก็ตามกรรม คือการกระทำของทุกคน คือ ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ที่เรียกว่า บุญ หรือ บาป เป็นกฎตายตัว ไม่มีสิ่งใดมาลบล้างได้ เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น บางคนทำกรรมดีอยู่ แต่ได้รับผลชั่วนั้นก็เพราะผลแห่งกรรมชั่วในอดีตที่ทำไว้แรงมาก จึงแข่งมาให้ผลก่อน แต่พอกรรมชั่วในอดีตให้ผลหมดแล้ว หรืออ่อนตัวลง กรรมดีก็ย่อมให้ผลบ้าง ในศาสนาพุทธ ไม่มีพรหมลิขิตหรือแล้วแต่ดวง เพราะดวงเป็นชื่อทางโหราศาสตร์ เป็นเรื่องของโลก ยังไม่แน่นอน แต่เรื่องของกรรมเป็นเรื่องแน่นอน เพราะวิถีชีวิตของมนุษย์ ไม่มีอะไรอยู่นอกกฎแห่งกรรมไปได้เลย

๕.๒.๒ เปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชน

อำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ และภูมิลำเนา

ผลการศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ และภูมิลำเนา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศ อายุ และภูมิลำเนาต่างกัน มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมสิริ ปชฺชลิโต (โททอง)^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาดารานักแสดงและนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ดารานักแสดง และนักร้องกลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีระดับทัศนคติเรื่องกรรม ด้านวิพากษ์ ทรา ด้านตถาคตโพธิสัทธาแตกต่างกันโดยรวมทุกด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดารานักแสดง และนักร้องกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน ที่มีอายุ ๒๑-๓๐ ปี และ ๓๑-๔๐ ปี และ ๔๑-๕๐ ปี มีความแตกต่างในทัศนคติเรื่องกรรมด้านกัมมสัทธา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ อายุ ๒๑-๓๐ ปี และ ๕๑ ปีขึ้นไป มีความแตกต่างในทัศนคติเรื่องกรรมด้านกัมมสัทธา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ การที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พุทธศาสนิกชนที่มีความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนมากคนนับถือพระพุทธศาสนา มีครอบครัวเป็นชาวพุทธ และมีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน ในหมู่บ้านใกล้วัดหรือสถานปฏิบัติธรรมอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน ในหมู่บ้านจึง

^๔ อ้างแล้ว.

สามารถพาพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทางพระพุทธศาสนาทำให้พุทธศาสนิกชนได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เล็ก ๆ ซึ่งในสังคมไทยการอบรมเลี้ยงดู และการสร้างทัศนคติทั้งจากครอบครัว สังคม หรือแม้แต่เจตคติตามขนบธรรมเนียมประเพณี โดยไม่จำกัดอายุ เพศ และภูมิฐานะหรือถิ่นฐานบ้านเกิดว่าเป็นคนที่ไหนหรืออย่างไร จึงช่วยหล่อหลอมให้มีการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ อันมีความเชื่อเรื่องกรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต พุทธศาสนิกชนซึ่งพุทธศาสนิกชนได้ร่วมกับทางวัดหรือสถานปฏิบัติธรรมจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ประกอบพิธีกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธีต่าง ๆ ตลอดจนมีการแสดงธรรมสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติตามธรรมะซึ่งเป็นคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า และได้บูรณาการมีโครงการปฏิบัติธรรมให้มีศีล สมาธิและปัญญา อันเป็นไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา อันเป็นการพัฒนาและส่งเสริมพุทธศาสนิกชนในด้านจริยธรรม ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักธรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมยุคปัจจุบัน

๕.๒.๓ เปรียบเทียบความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอ

เมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา

ผลการศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมา จำแนกตามการศึกษา พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ พบว่า สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสรณ์สิริ ปุชฺชลิโต (โททอง)^๕ ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาดารานักแสดง และนักร้องสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ดารานักแสดง และนักร้องกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี และปริญญาโท มีความแตกต่างในระดับความคิดเห็นเรื่องกรรมด้านกัมมสัทธา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และกลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษา ปวช. ปริญญาตรี มีความแตกต่างในระดับความคิดเห็นเรื่องกรรมด้านกัมมัสสกาตาสัทธา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ การที่ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาน้อยส่วนมากจะมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมหรือได้ศึกษาธรรมน้อย เพราะจะต้องใช้เวลาในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เลี้ยงดูครอบครัวของตนเอง ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาหรือสูงกว่าส่วนมาก จะมีการศึกษาในเรื่องราวต่าง ๆ มากมายรวมทั้งหลักวิชาการศึกษาทั่วไป การศึกษาธรรมต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมจึงทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาด้วย และจะเชื่อมั่นในหลักทฤษฎีต่าง ๆ อย่างเช่นในปัจจุบันคนบางส่วนไม่ค่อยเชื่อเรื่องกรรม คือ การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ตราบใดที่ไม่มีปัญญาอันเนื่องมาจากการฟังพระ

^๕ อ้างแล้ว.

ธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดง สัตว์โลกก็ย่อมไม่รู้ตามความเป็นจริง แต่การที่พุทธศาสนิกชนไม่น้อยยังไม่มี ความเชื่อตั้งมั่นลงไป ในหลักกรรม ซึ่งรวบรัดโดยย่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ก็เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ (๑) ความลำเอียงเข้ากับตนเอง ว่าตนเองเก่ง มีความรู้ มีการศึกษาสูง มีสติปัญญาดีกว่าคนอื่น โดยจะมุ่งประโยชน์ตนเอง หรือมุ่งแต่จะได้เพื่อตนเองเท่านั้น ไม่คำนึงถึง ความเสียหายทุกข์ยากของผู้อื่น ดังเช่น เมื่อโกรธขึ้นมากก็ทำร้ายเขา เมื่ออยากได้มากก็ลักของเขา เมื่อทำได้สำเร็จดังนั้นก็มีความยินดีและอาจเข้าใจว่าทำดี แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่อยาก ให้ใครมาทำร้ายตัวเรา ถึงเราจะไปยั่วให้เขาโกรธก็ตาม หรือไม่อยากให้ใครมาลักของเรา ถ้าใครมาทำเข้า เราก็ตองว่าเขาไม่ดี เมื่อเราทำแก่เขาได้ เราก็คิดเข้าข้างตนเองว่าเป็นสิ่งดี แต่ถ้าเขาทำแก่เราบ้าง เราก็มองว่าเขาว่าเป็นสิ่งไม่ดี (๒) ไม่เห็นผลสนองที่สาสมทันตาทันที โดยมากบุคคลต้องการเห็นผลของกรรมให้เกิดตอบสนองขึ้นอย่างสาสมทันตาทันที เช่น เมื่อทำกรรมดีก็อยากเห็นกรรมดีให้ผลเป็นรางวัลอย่างมากมายทันตาทันที เมื่อเห็นหรือทราบว่าใครทำกรรมชั่วและไม่เห็นว่าเขาเสื่อมเสียอย่างไร แต่ตรงกันข้ามกับเจริญรุ่งเรือง ก็สงสัยว่าทำชั่วไม่ได้ชั่วคงไม่จริงซึ่งต่างจากผู้คนในอดีตที่เชื่อและมั่นใจในหลักปฏิบัติซึ่งปรากฏในรูปจาริต ประเพณีและหลักศาสนาบ้าง ถึงแม้จะมีการศึกษาน้อยแต่ก็มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม โดยเน้นเรื่องกรรมเป็นหลักซึ่งจะเห็นได้จากคำที่กล่าวกันว่า ทำอะไรให้ระวังเวรกรรม หรือว่า ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว ระวังเวรกรรมจะตามทัน เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของพุทธศาสนิกชนอำเภอเมือง นครราชสีมา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

(๑) เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า พุทธศาสนิกชนในอำเภอเมืองนครราชสีมาที่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า คนและสัตว์ต่างถูกอำนาจกรรมทำให้เป็นไป กรรมเป็นการกระทำที่มีความตั้งใจเป็นพื้นฐาน กรรมดี คนดีทำได้ง่าย กรรมดี คนชั่วทำได้ยาก และกรรมเป็นกฎสำเร็จรูปตายตัว อะไรแทรกแซงไม่ได้ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะทำให้พุทธศาสนิกชนมีกระทำการ ปฏิบัติตนบนพื้นฐานของสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ

(๒) พุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมาที่มีความเชื่อกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี มีที่ไหน ทำชั่วได้ดี มีถมไป ซึ่งคำพูดเหล่านี้เป็นลักษณะหรือหนทางของบุคคลไม่เชื่อกฎแห่งกรรมซึ่งจำนำไปสู่อบายภูมิทั้ง ๔ เพราะไม่มีสติปัญญาในดำรงชีวิต

(๓) พุทธศาสนิกชนอำเภอเมืองนครราชสีมาที่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า กรรมที่ได้ทำไว้เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ สิ่งต่าง ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน แขนงอยู่บนเงื่อนไขของกรรม และกฎแห่งกรรม คือ กฎความจริงตามธรรมชาติอันเป็นกฎแห่ง

เหตุและผล ซึ่งกรรมคอยติดตามให้การสนับสนุนทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่น้องเผ่าพันธุ์ ซึ่งกรรมเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล

(๔) พุทธศาสนิกชนในอำเภอเมืองนครราชสีมาที่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า บุคคลที่เคยทำกรรมไว้กับผู้อื่นก็ต้องตามไปชดใช้กรรมกับผู้นั้นเสมอ และมนุษย์ผู้ยังมีความต้องการ เมื่อได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ต้องไปเสวยผลแห่งกรรมทั้งดีและชั่วที่ตนได้ทำไว้ ซึ่งเป็นลักษณะของกรรมแต่ละคน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในเชิงศึกษาพฤติกรรมการแสดงออก และสามารถนำมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ปัจจุบันให้มากที่สุด

(๒) ควรศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมกับการใช้ชีวิตตามแนวทางของวิถีพุทธ

(๓) ควรศึกษาความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมกับสังคมและการใช้ชีวิตในยุคโลกาวิวัฒน์ เพื่อให้ตระหนักในเรื่องกรรม(การกระทำของตน)

(๔) ควรศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องกรรมหรือหลักธรรมที่เกี่ยวกับกรรมในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อช่วยลดปัญหาที่เกี่ยวกับเยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา เช่น ปัญหาทะเลาะกัน ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ ซึ่งควรหาจุดบกพร่องของปัญหาและทางออกที่ดีที่เป็นบรรทัดฐานอันเดียวกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น